

MAPA ABSOLVENTŮ VOŠ EA V PRAZE A BRNĚ

Mapa, se kterou se nyní setkáváte, je unikátní snahou o zaznamenání angažovanosti absolventů dvou vyšších odborných škol zřizovaných Českobratrskou církví evangelickou. Podle mého názoru se jedná o potenciálně velmi užitečný projekt, který zároveň otevírá několik zásadních otázek týkajících se současné české společnosti, především pak roli církvi a náboženství ve vztahu k oblasti sociální péče a vzdělávání. V následujícím textu bych ráda naznačila souvislosti, které bychom neměli v tomto kontextu přehlédnout.

Především je potřeba mít na vědomí, že situace v oblasti sociální péče a přístupů k ní se obecně zlepšuje. Přesto ale v řadě oblastí stále chybí systémové zaštitění států a plné pokrytí kvalitními službami, které by byly dostupné opravdu všem, kteří je potřebují. Ve většině zemí proto mnoho takových služeb doplňují či dokonce suplují neziskové organizace, jednotlivci a v neposlední řadě církve a náboženské organizace (někdy označované jako *faith-based organizations*, tedy organizace založené na víře).

Charitativní činnost a pomoc druhému je s církvemi tradičně spjata: byly to právě řeholní řády a věřící jednotlivci, které v minulosti pečovaly o ty nejslabší a nejzranitelnější. V současnosti si badatelé po celém světě všímají, že i navzdory rostoucí sekularizaci a nezájmu o institucionalizované náboženství **význam církvi a náboženských organizací v oblasti sociální péče a charity přetrvává**. Ba co víc, zdá se, že jejich role je v této oblasti často nezastupitelná. Paul Christopher Manuel a Miguel Glatzer¹ jsou si vědomi, že tradiční náboženské formy a identity se proměňují, církve mnohde ztrácejí sílu a prestiž, ale nepochybně zůstávají významnými (a často nepřekonatelnými) hráči v poli sociálních služeb. Tito autoři dokumentují,

1 Manuel, Paul Christopher – Glatzer, Miguel. 2019. „Use Words Only If Necessary“: The Strategic Silence of Organized Religion in Contemporary Europe. In: *Faith-Based Organizations and Social Welfare: Associational Life and Religion in Contemporary Western Europe*, Manuel P. C. and Glatzer, M. (eds.), Cham: Palgrave Studies in Religion, Politics, and Policy, 1-18.

že v mnoha zemích je nejobdivovanější rolí církví jejich péče o potřeby těch nejzranitelnějších. Irene Becci a Joshua Dubler² zase popisují, že od církví se v Evropě tradičně očekává, že se ujmou „ztracených duší“. Například badatelé Charlotte Fridolfsson a Ingemar Elander³ uvádějí, že ve Švédsku se náboženské organizace typicky angažují především v oblastech, ve kterých veřejný sektor selhal, svou práci vzdal nebo dokonce ani nerozeznal potřebu pomáhat. Spolu s neziskovým sektorem jsou zde nábožensky motivované organizace považované za rovnocenného partnera státu v poskytování sociální péče.

Mohlo by se zdát, že v Česku jde o téma okrajové, především ve vztahu k často skloňované české (ne)religiozitě, případně ateismu. Rovněž Lukáš Dirga a Jan Váně⁴ poukazují na velmi nízkou deklarovanou religiozitu a účast na bohoslužbách. Ve spojení s vysokou mírou sekularizace a lhostejnosti vůči náboženským záležitostem v Česku vzniká specifická situace, v níž náboženské skupiny mají velmi malý vliv. Autoři dodávají, že náboženská uskupení zároveň vykazují slabou pozici ve veřejném prostoru, především v porovnání s jinými zeměmi Evropy či Spojenými státy americkými. Je ale potřeba dodat, že podle výzkumů veřejného mínění právě charita a péče o sociálně slabé, kterou církve a věřící organizují a poskytují, je považována v Česku za legitimní a správnou činnost náboženských organizací.

Sociologové Zdeněk R. Nešpor a Dana Hamplová⁵ pak doplňují, že činnost církví a náboženských společností může být v mnoha oblastech **nezastupitelná**. Jinými slovy, často jde o klienty, o které by se jiné organizace nepostaraly. Tito autoři rovněž tvrdí, že církevní subjekty jsou v oblasti sociální práce v Česku výjimečné hned v několika ohledech. Za prvé, angažují se často v oblastech, o které nikdo jiný nejeví zájem. Je tomu tak především z historických důvodů: během komunismu řada sociálních problémů neexistovala nebo jen v minimální míře (např. bezdomovectví), případně jim minulý režim nevěnoval žádnou pozornost (např. péče o umírající). Církevní organizace tedy po roce 1989 převzaly zodpovědnost za oblasti nepokryté nebo přehlížené. Zároveň to ale znamená, že se výrazněji nezapojily do

2 Becci, Iren – Dubler, Joshua. 2017. Religion and Religions in Prisons: Observations from the United States and Europe. *Journal for the Scientific Study of Religion* 56/2: 241–247.

3 Fridolfsson, Charlotte, and Elander, Ingemar. 2012. Faith-based Organizations and Welfare State Retrenchment in Sweden: Substitute or Complement? *Politics and Religion* 5: 634–654.

4 Dirga, Lukáš – Váně, Jan. 2020. Czech Republic: Religion and Prison – The History of an Ambivalent Partnership. In: *Religion and Prison: An Overview of Contemporary Europe*, edited by Julia Martínez-Ariño and Anne-Laure Zwillling. Cham: Springer, 91–113.

5 Nešpor, Zdeněk R. – Hamplová, Dana. 2020. Irreplaceable Church Welfare in the Least Religious Country: The Case of the Czech Republic. In: *Faith-Based Organizations and Social Welfare. Associational Life and Religion in Contemporary Eastern Europe*, edited by Glatzer, Miguel – Manuel, Paul Christopher. Palgrave Macmillan, 221–236.

celospolečenského dění a běžná populace se s výše uvedenými službami v každodenním životě neseťkává. Tím autoři také vysvětlují obecně nízkou míru souhlasu s tím, že církve jsou prospěšné a ve výzkumech se opakující malou důvěrou k církvím jako institucím. Za druhé, nábožensky motivované sociální služby nejsou v Česku přímo řízené shora, ale velmi často vznikly z iniciativy nadšených věřících jednotlivců. Je to právě síla a význam jednotlivců – zapálených, vzdělaných a s touhou pomáhat – jež je ústředním faktorem pro další rozvoj kvalitní sociální péče.

Sociologové proto věnovali mnoho času rozklíčování otázky, co přesně **náboženské hodnoty** vnášejí do sociální péče. Paul Cloke a Justin Beaumont⁶ publikující na toto téma eseje z celé Evropy například docházejí k závěru, že nábožensky motivovaná péče může nabízet přidanou hodnotu v podobě etických závazků zaměstnanců. Řeč je zde především o laskavém přístupu k bližnímu, tedy o principech shrnovaných pod pojmy *agapé* a *caritas*. Helen Rose Ebaugh se svým pracovním kolektivem⁷ rovněž dospěla k závěru, že prvek náboženství či spirituality v sociální péči je „něčím navíc“, co prostupuje práci jednotlivců, jejich interakce s klienty a ovlivňuje důležitá rozhodnutí. V americkém kontextu Elizabeth A. Graddy a Ke Ye⁸ hovoří o jedinečných silných stránkách těchto organizací, ať už jde o vysokou míru zapojení dobrovolníků či užitečnou spolupráci s místními farnostmi a sbory. Další výzkumy se zaměřují více na klienty a tvrdí, že religiozita podporuje jejich vnitřní motivaci a práci s vinou⁹, prosociální chování¹⁰, touhu po odpuštění¹¹ nebo solidaritu a psychickou odolnost¹².

6 Cloke, Paul – Beaumont, Justin. 2012. Conclusion: the faith-based organisation phenomenon. In: Beaumont, Justin and Cloke, Paul. Faith-based organisations and exclusion in European cities. Bristol: Policy Press, 265-279.

7 Ebaugh, Helen Rose – Pipes, Paula F. – Saltzman Chafetz, Janet – Daniels, Martha. 2003. Where's the Religion? Distinguishing Faith-Based from Secular Social Service Agencies. *Journal for the Scientific Study of Religion* 42/3, 411-426.

8 Graddy, Elizabeth A. – Ye, Ke. 2006. Faith-based versus secular providers of social services—Differences in what, how and where. *Journal of Health and Human Services Administration* 29/3, 309-335.

9 Jensen, Kenneth D. – Gibbons, Stephen G. 2002. Shame and Religion as Factors in the Rehabilitation of Serious Offenders. *Journal of Offender Rehabilitation* 35 (3-4): 209-224.

10 O'Connor Thomas P. 2004. What Works, Religion as a Correctional Intervention, Part I. *Journal of Community Corrections* 14 (1): 11-27.

11 Yelderman, Logan A., West, Matthew P. & Miller, Monica K. 2018. Religious Beliefs, Religious Contexts, and Perceived Interactions with Ex-Offenders. *Review of Religious Research* 60(3): 305-329.

12 Wills, Jane – Datta, Kavita – Evans, Yara – Herbert, Joanna – May, Jon – McIlwaineCathy. 2009. Religion at work: The role of faith-based organizations in the London living wage campaign. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society* 2/3, 443-461.

Neměli bychom ale opomenout ani fakt, že sociální pracovníci, které potkáváme prostřednictvím této mapy, jsou zároveň absolventy **církevních škol**. Zdálo by se, že jde o téma marginální, vždyť v Česku tvoří církevní školy necelé 1 % všech škol.¹³ Zároveň jde ale dle dostupných údajů o školy obecně oblíbené a vyhledávané pro kvalitu výuky a vstřícnou, rodinnou atmosféru. Výzkumy v této souvislosti hovoří o zvláštním „étosu“ církevních škol¹⁴, který se projevuje skrze personál škol, ale i ve vztazích mezi studenty či v celkové vizi škol a důrazem na náboženské hodnoty. V neposlední řadě pak některé církevní školy, Česko nevyjímaje, poskytují vzdělání dětem těžko zařaditelným do standardních státních škol: jmenujme zde například děti s těžkým postižením nebo výrazně sociálně znevýhodněné studenty. Z dosud nepublikovaných výsledků sociologického výzkumu v českých církevních školách¹⁵ prozatím jasně vyplývá, že církevní školy tvoří v Česku možná zdánlivě nepatrný, ale přesto významný a slibně se rozvíjející segment, jehož pozitivně formulovaná „jinakost“ si zaslouží důkladnější pozornost.

Co tedy vlastně ze sociologického pohledu nacházíme v této mapě?

V první řadě sledujeme velmi široké a pestré uplatnění absolventů obou škol. Jejich služeb využívají lidé bez domova, senioři, skupiny obyvatel s různými postiženími a lidé ve výkonu trestu či po propuštění. Významnou oblast ale tvoří i práce s dětmi, mládeží a pěstounskými rodinami, vzdělávání a výchova. Mapa dokumentuje také práci se závislými osobami, pacienty nemocnic a v neposlední řadě etnickými menšinami. Komunitní práce, přímá péče, poradenství, tvorba metodik a terénní služby jsou jen výsekem pestré mozaiky, kterou tato mapa pokrývá.

V druhé řadě je pozoruhodné sledovat, jak se v mnohých případech **absolventi vracejí do „svých“ regionů**. Již na první pohled je evidentní rozptýlení pracovníků po celém Česku. Často jde navíc o lokality tzv. periferního venkova, které nepochybně potřebují výrazně posílit síť sociálních zařízení i a kvalitních služeb. Je navíc velmi užitečné, že mapa umožňuje zároveň přímé propojení na webovou stránku poskytovatele služby.

V neposlední řadě pak mapa ukazuje, že **absolventi nezůstávají v uzavřené schránce** náboženských organizací. Jistě, mnoho z nich pracuje v diakoniích či církevních charitách.

13 Martinek, Michael. 2016. *Přehled křesťanských církví a jejich aktivit v ČR*. Praha: Portál.

14 Viz např. Donnelly, Caitlin (2000) In Pursuit of School Ethos. *British Journal of Educational Studies* 48(2): 134-154, nebo Green, Elisabeth (2014) The negotiation and articulation of identity, position and ethos in joint church academic. *Research Papers in Education* 29(3): 285-299.

15 Projekt Proměny církevních morálních ekonomik v ČR a SR v kontextu restitucí a odluky státu a církve, který podpořila Grantová agentura ČR pod č. 19-08512S. Projekt vede Dr. Barbora Spalová z Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy.

Řada se jich ale uplatňuje v neziskových organizacích a fondech a ve státním sektoru (např. na úřadech). Většina organizací pak aktivně spolupracuje s ministerstvy, kraji, náboženskými společnostmi a také čerpá podporu Evropské unie. Někteří absolventi také provozují soukromou terapeutickou praxi. V mapě je příslušnost organizace odlišená pomocí čtyř barev.

Co dodat na závěr?

Prohlížíme-li si tuto mapu, měli bychom mít na mysli širší souvislosti a nebát se hovořit o významu církví nejen pro českou společnost. Měli bychom si přiznat, že žijeme nejen v postmoderním, ale také v post-sekulárním světě a mluvit nahlas o víře a církvích není nevhodné. Právě naopak. Je potřeba připomínat a diskutovat jejich činnost a identitu v naší každodennosti.

PhDr. Andrea Beláňová, PhD.
Sociologický ústav AV ČR, v. v. i.